

Vores
samfund

Økonomi og klimakrise: samfundsøkonomisk vækst på bekostning af klimaet?

Formål: I dette forløb kommer eleverne til at arbejde med det økonomiske fagområde, og hvordan økonomi og klimakrisen er tæt forbundne. I løbet af forløbet vil de blive klogere på, hvad der kendetegner økonomi og forskellen på mikro- og makroøkonomi. De vil blive introduceret til centrale økonomiske begreber og modeller såsom det økonomiske kredsløb, de økonomiske mål, økonomiske konjunkturer og økonomisk politik. Viden om det økonomiske fagområde suppleres med fokus på de udfordringer, klimaet står over for - og hvordan vores samfundsøkonomiske produktion og forbrug på den ene side har bidraget til et meget rigt samfund, men samtidig har bidraget til den klimakrise, som vi befinder os i forbindelse med forløbets afslutning skal eleverne arbejde med et mindre projektarbejde, som dels sætter deres viden i spil, både den teoretiske og empiriske, men som også bidrager til at give eleverne en tro på, at de kan handle og skabe forandringer i samfundet - bl.a. bidrage til løsninger på klimakrisen.

Faglige mål

- Anvende og kombinere viden og kundskaber fra fagets discipliner til at redegøre for aktuelle samfundsmæssige problemer og diskutere løsninger herpå
- Anvende viden, begreber og faglige sammenhænge fra kernestoffet og til at forklare og diskutere samfundsmæssige problemer
- Undersøge aktuelle politiske beslutninger, herunder betydningen af EU og globale forhold
- Behandle problemstillinger og demonstrere viden om fagets identitet og metoder
- Formulere samfundsfaglige spørgsmål og indsamle, kritisk vurdere samt anvende forskellige materialetyper til at dokumentere faglige sammenhænge
- Formidle indholdet i enkle modeller, tabeller og diagrammer med brug af digitale hjælpemidler
- Formidle faglige sammenhænge på fagets taksonomiske niveauer med anvendelse af faglige begreber
- Argumentere for egne synspunkter med et fagligt grundlag og indgå i en faglig dialog

Kernestof

- Politiske ideologier
- Politiske deltagelsesmuligheder, rettigheder og pligter i et demokratisk samfund
- Det økonomiske kredsløb, de økonomiske mål og økonomiske styringsinstrumenter
- Kvantitativ og kvalitativ metode

Vores samfund

Undervisningsmaterialer:

- Berlingske (2023). "Trods klimabekymringer: Unge har svært ved at slippe forbrugsvaner". 23.05.2023.
- Concito (2023). "CO2 udledning og generation" og "CO2 udledning fra et gennemsnit dansk gymnasium". Figurer.
- Valgundersøgelsen (2022). "Jeg er bekymret for, at klimapolitikken vil føre til tab af arbejdspladser og forringede levevilkår". Tabel.
- TV2.dk (2023). "[Stort prishop, nu skal klimaomkostninger betales i 2000 tyske supermarkeder](#)". 02.08.2023.
- DR.dk (2024). "[Skal landbruget fylde mere?](#)". Uddrag. 22.02.2024.
- Berlingske (2023). "[Debat: Planøkonomisk klimapolitik gør mere skade end gavn](#)". 11.07.2023.
- Mandag Morgen (2023). "[At vækste eller ikke at vækste – det er spørgsmålet](#)". 12.06.2023
- Kraka (2023). "[De unges klimabekymringer sætter sig ikke i forbruget](#)". 23.05.2023.
- Klimarådet (2024). [Statusrapport 2024](#).
- Nationalbanken (2024). "[Inflationen er på rette kurs, men der er fortsat et vist inflationspres](#)". Analyse. 20.03.2024.
- Berlingske (2023). "Trods klimabekymringer: Unge har svært ved at slippe forbrugsvaner". 23.05.2023.
- [Vismandsspillet](#). Interaktivt spil.

Vores samfund

LEKTION	FORMÅL	TIMES FORLØB	KONKRET INDHOLD OG MATERIALE
1	<p>Hvorfor er der sammenhæng mellem samfundsøkonomisk produktion og forbrug og den igangværende klimakrise?</p> <p>Formål</p> <ul style="list-style-type: none"> - at præsentere forløbet og de grundlæggende problemstillinger - at få eleverne til selv at reflektere over eget forbrug og sammenhængen mellem forbrug og CO₂-udledning - at få eleverne til at danne egne holdninger til forbrug og CO₂-udledning. 	<p>Intro til forløbet og problemstillingerne</p> <p>Lektionen indledes med en tænkeskrivningsøvelse ud fra dagens lektie om den generelle baggrund for klimakrisen. Skriv i 3 minutter om, hvad der er baggrunden for klimakrisen. Opsamling på tavlen: hvad er de vigtigste pointer omkring sammenhængen mellem CO₂-udledning og økonomisk velstand?</p> <p>Dernæst fokuseres der på konflikten mellem forbrug og CO₂-udledning med udgangspunkt i elevernes egen situation. Eleverne skal summe to og to om deres eget CO₂-aftryk, og hvad de gør, hvis de gør noget, for at reducere det.</p> <p>Evt. med et metodefokus: Lav små kvalitative interviews med hinanden. Hvordan med transport til skolen, studierejser, tøjindkøb?</p> <p>Elevernes udsagn kobles til figurerne 4.27 og 4.29 om CO₂-udledning, og hvorfra udledningen stammer.</p> <p>Herefter læser eleverne artiklen fra Berlingske ”Trods klimabekymringer: Unge har svært ved at slippe forbrugsvaner”. 23.05.2023. Eleverne inddrager artiklen og overvejer dens pointer i forbindelse med PPT slides - hvor eleverne præsenteres for, hvordan forskellige aktiviteter på et stort dansk gymnasium har betydning for CO₂-udledning. Læreren introducerer herefter svarene (kommer på PPT), og der lægges op til en diskussion.</p>	<p>Lektie</p> <p>Afsnit 4.5 om sammenhæng mellem samfundsøkonomi og klimakrisen.</p> <p>Materiale i timen</p> <p>Berlingske (2023). ”Trods klimabekymringer: Unge har svært ved at slippe forbrugsvaner”. 23.05.2023 – artiklen kan springes over og man kan gå direkte til de to figurer.</p> <p>To figurer fra Concito, ”CO₂ udledning og generation” og ”CO₂ udledning fra et gennemsnit dansk gymnasium”, 2023.</p>

Vores samfund

		<p>Diskussionsspørgsmål</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hvorfor kan det være svært for unge og voksne generelt at skære ned for forbruget? • Hvilke ulemper og hvilke fordele er der ved forbrug? • Diskuter, hvordan man fra samfundets side kan tvinge folk til at reducere deres forbrug? • Bør regeringen overhovedet blande sig i, hvad folk bruger deres penge på? <p>Kort læreroplæg, hvis der er tid, om det økonomiske kredsløb, som er lektie til næste gang. Forbrug har - hvis det gøres bæredygtigt - også positive sider, som illustreres i det økonomiske kredsløb.</p>	
2	<p>Hvordan fungerer det økonomiske kredsløb?</p> <p>Formål</p> <ul style="list-style-type: none"> - at lære om det økonomiske kredsløb - forstå økonomiske sammenhænge i samfundsøkonomien - forstå klimaforandringernes påvirkning af samfundsøkonomien. 	<p>Det økonomiske kredsløb Der introduceres til en opgave om det økonomiske kredsløb i grupper. Brug handout til lektion 2.</p> <p>Opgave i grupper om det økonomiske kredsløb Tag et transportabelt whiteboard eller en flipover i grupper af tre og tegn det økonomiske kredsløb. I behøver ikke at navngive pilene.</p> <p>Forklar dernæst nedenstående sammenhænge for hinanden ved at bruge det økonomiske kredsløb:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hvad sker der med dit eget privatforbrug, hvis du fx får et vellønnet fritidsjob eller arver fra din oldemor og får flere penge? Hvad vil du bruge den øgede indtægt til? Følg pengestrømmen i det økonomiske kredsløb – du er jo en del af en husholdning. • For at reducere CO₂-udslippet forbundet med forbruget af oksekød og billigt tøj fra fx Shein sætter regeringen 	<p>Lektie Afsnit 4.4 og 4.1 om det økonomiske kredsløb.</p> <p>Materiale i klassen Whiteboards/Flipovers/A3-papir.</p>

Vores samfund

		<p>en CO₂-afgift på disse varer. Hvad er konsekvenserne for virksomheder, husholdninger og det offentlige?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Danske virksomheder og universiteter udvikler i fællesskaber en metode til at fange CO₂, der bliver en stor eksportsucces til andre lande, som får den danske eksport til at stige markant. Hvad er konsekvenserne for virksomheder, husholdninger og det offentlige? Forklar sammenhængene. • Stigende temperaturer påvirker hele Europa, så tørke reducerer landmændenes høst voldsomt, og priserne på fødevarer stiger dramatisk. Hvad er konsekvenserne for virksomheder, husholdninger og det offentlige? Forklar sammenhængene. <p>Tag et foto af dit whiteboard/flipover/hvad du/I bruger og læg det op på klassens Teams-kanal.</p> <p>Det økonomiske kredsløb gennemgås på tavlen og de fire stød til økonomien diskuteres i klassen ud fra elevfotos.</p> <p>Afslutningsvist diskuteres det, om det er muligt at fastholde aktivitet i det økonomiske kredsløb, uden at det øger CO₂-udslippet.</p>	
<p>3</p>	<p>Hvad bestemmer prisen på en vare/tjenesteydelse på markedet?</p> <p>Formål</p> <ul style="list-style-type: none"> - at elever opnår et kendskab til markedet og markedsmekanismen (udbud, 	<p>Markedsligevægt og det egennyttmaksimerende menneske (Homo Economicus)</p> <p>Kage-eksperiment: hvordan fungerer markedsmekanismen? Du skal bruge 10 kager i alt.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Der er 5 stk. kage til salg (via auktion) – den, der byder mest, får et stykke 	<p>Lektie</p> <p>Afsnit 4.3 og 4.3.1 om markedet, markedsligevægt og økonomisk adfærd.</p> <p>Materialer til timen</p> <p>10 små kager, evt. fra kantinen Handout med klimadilemmaer.</p>

Vores samfund

efterspørgsel, markedsligevægt)

- at eleverne lærer om Homo Economicus, og hvordan økonomisk tanke og adfærd ikke er det samme, og ikke altid er bestemt af rationalitet
- får en forståelse for begreberne betalingsvillighed og offeromkostninger.

Husk at sige: der er KUN 5 stk. til salg – resten er til ”en anden klasse”

- Notér på tavlen: prisen på hvert stykke
- 2) Der tilbydes 5 nye stykker kage – den, der byder mest, får et stykke
Notér de fem nye priser på tavlen
- 3) Der tilbydes 10 stykker kage – hvad er gennemsnitsprisen nu?

Opgave på papir to og to:

Tegn udbudskurven og efterspørgselskurven for kager. Hvad sker der, hvis man sætter en afgift på kager for at holde den slanke linje? Tag et foto af jeres tegning og læg det op på Teams.

Dilemma-spørgsmål ud fra handoutet - Er du et Homo Economicus?

Eleverne diskuterer klimadilemmaerne (står på handout), og i klassen diskuteres om egennyttmaksimerende adfærd står i kontrast til klimavenlig adfærd.

Opsamling i klassen

Problemet med klimabelastning er, at omkostningerne for klimaet ikke er indeholdt i prisen. Derfor kan en CO₂-afgift være en løsning, når vi handler egennyttmaksimerende. Hvis der er tid, kan eleverne læse om eksperimentet i den tyske supermarkeds kæde PennyMarkt.

Man kan også tage debatten om det mulige misforhold imellem positive klimaholdninger i opinionsundersøgelser og den reelle adfærd ved køledisken, når man skal handle ind til aftensmad ud fra slides om afgift på oksekød (se PPT). Det er også en

Evt. artiklen TV2.dk (2023). ”[Stort prishop, nu skal klimaomkostninger betales i 2000 tyske supermarkeder](#)”. 02.08.2023.

Holdning til CO₂-afgift på oksekød.

Valgundersøgelsen (2022). ”Jeg er bekymret for, at klimapolitikken vil føre til tab af arbejdspladser og forringede levevilkår”. Tabel.

Vores samfund

		<p>mulighed at bruge målingen fra Valgundersøgelsen 2022, hvor krydstabulering af alder og spørgsmålet ”Jeg er bekymret for, at klimapolitikken vil føre til tab af arbejdspladser og forringede levevilkår” kan danne grundlag for snakken om generationsforskelle dels pga. værdier, men også ud fra økonomiske vilkår.</p>	
<p>4</p>	<p>Hvordan opstår der fejl på markedet, og hvad er markedsfejl for noget?</p> <p>Formål</p> <ul style="list-style-type: none"> - at eleverne får en forståelse for, at markedet begår fejl (fx negativ eksternalitet) - får en forståelse for begreberne monopol og eksternalitet - får kendskab til, at markedet begår fejl, fx negativ eksternalitet (forurening). 	<p>Repetition af markedsmekanismen og markedslikevægt: et par af tegningerne fra sidste lektion gennemgås i klassen (PPT)</p> <p>Introduktion til DR2-Debatten og CO₂-afgifter i landbruget. Vi ser et uddrag af Debatten.</p> <p>Opsamling på Debatten: Tænkeskrivning i 3 minutter: hvad er fordele og ulemper ved at indføre CO₂-afgifter i landbruget? Hvilke positioner findes i debatten? Hvad er en lækageeffekt? Eleverne sætter sig sammen to og to, og den elev, der bor tættest på gymnasiet, er A. Herefter taler de to sammen ud fra denne struktur:</p> <p>Par på tid: CL-struktur A: Hvad er markedsøkonomi? (2 min.) B: Opsummering af A's pointer (1 min.) B: Hvad er planøkonomi? (2 min.) A: Opsummering af B's pointer (1 min.)</p> <p>Opsamling i klassen: hvad er blandingsøkonomi så?</p> <p>Læs Martin Ågerups debatindlæg ”Debat: Planøkonomisk klimapolitik gør mere skade end gavn” i klassen med særlig fokus på hans anvendelse af planøkonomi over for markedsøkonomi i forhold til klima.</p>	<p>Lektie Læs afsnit 4.3.3 og 4.3.4 om markedets fejl og forskellige økonomiske systemer.</p> <p>Materialer i timen DR.dk (2024). ”Skal landbruget fylde mere?”. Uddrag. 22.02.2024.</p> <p>Evt. Berlingske (2023). ”Debat: Planøkonomisk klimapolitik gør mere skade end gavn”. 11.07.2023.</p>

Vores samfund

<p>5</p>	<p>Hvordan kan vi finde ud af, om samfundsøkonomiens tilstand er god/dårlig?</p> <p>Formål</p> <ul style="list-style-type: none"> - at eleverne opnår kendskab til centrale økonomiske nøglebegreber, som vi bruger til at vurdere samfundsøkonomiens tilstand - at eleverne får en forståelse for, hvad vækst handler om - at eleverne får kendskab til, at der er forskellige former for arbejdsløshed - at eleverne får kendskab til, hvad inflation er, og hvorfor der opstår inflation i samfundsøkonomien.	<p>De økonomiske mål</p> <p>Eleverne nævner de økonomiske mål (de har besvaret ”Forstå det du læser spørgsmål” (fokusspørgsmål) til dette afsnit hjemmefra, se bogens hjemmeside), der kommer på tavlen og kort gennemgås:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Økonomisk vækst (målt ved BNP) • Lav arbejdsløshed • Lav, stabil inflation • Balance (gerne overskud) på betalingsbalancen • Balance på statens budget • Grøn og bæredygtig økonomi. <p>Matrixgrupper</p> <p>Eleverne inddeles i et passende antal (matrix)grupper. Hver gruppe har i de lodrette grupper ansvaret for et økonomisk mål. De skal redegøre for det økonomiske mål, og hvorfor det er vigtigt? Læg jeres noter fra gruppen i mappen på Teams.</p> <p>I de vandrette grupper præsenterer man nu de økonomiske mål for hinanden, så her øves dels præsentation af ens viden samt aktiv lytning til, hvad ens klassekammerater har at sige.</p> <p>Hvis der er tid, kan eleverne gå i gang med den empiriske undersøgelse af de økonomiske mål, der ligger i næste lektion.</p>	<p>Lektie</p> <p>Afsnit 4.4.2 om de økonomiske mål.</p>
----------	--	---	--

Vores samfund

<p>6</p>	<p>Hvad handler økonomiske konjunkturer om?</p> <p>Formål</p> <ul style="list-style-type: none"> - at styrke elevernes forståelse for økonomiske sammenhænge - at eleverne lærer om de forskellige økonomiske konjunkturer (opgangs-, høj-, nedgangs- og lavkonjunktur) og træner deres evne til at fundere deres teoretiske viden i empiriske data - at eleverne træner evnen til at anvende empiriske data (aflæse statistik). 	<p>Konjunkturer Figurerne 4.19 og 4.20 gennemgås i klassen ud fra summeøvelsen.</p> <p>Dernæst præsenterer læreren opgaven: hvor står dansk økonomi lige nu? Hvad er elevernes umiddelbare vurdering, og hvad siger tallene?</p> <p>Opgave Eleverne udfylder i grupper af tre handoutet om økonomiske mål og uploader i klassens kanal på teams. Grupperne præsenterer hver et økonomisk mål: hvorfor er det vigtigt for samfundsøkonomien, og hvordan er status pt. for dansk økonomi?</p> <p>Afslutningsvist samles der op, og læreren introducerer konjunkturbegrebet. Der konkluderes, hvor Danmark befinder sig pt. i forhold til høj- eller lavkonjunktur?</p> <p>Lavkonjunkturer er godt for CO₂-udslippet. Hvorfor?</p>	<p>Lektie Læs om de økonomiske konjunkturer i afsnit 4.4.3 og 4.4.4.</p> <p>Materiale i anvendelse i klassen Handout (placeret på bogens hjemmeside) til lektion skal uddeles til eleverne. Rummer et skema samt</p> <ul style="list-style-type: none"> - økonomiske nøgletal fra Nationalbanken - nøgletal fra Klimarådets statusrapport 2024.
<p>7</p>	<p>Hvordan kan vi styre samfundsøkonomien, og kan vi egentlig styre den?</p> <p>Formål</p> <ul style="list-style-type: none"> - at eleverne får en forståelse for, hvad økonomisk politik er, og hvilke former for økonomisk politik som typisk bruges af politikerne 	<p>Økonomisk politik</p> <p>Kort læreroplæg om forskellene på ekspansiv og kontraktiv finanspolitik og pengepolitik.</p> <p>Eleverne inddeles herefter i grupper af fire, og hver gruppe får handouten ”Vælg fra viften! Økonomisk politik og sakse udleveres.</p> <p>Opsamling i klassen ud fra oversigt om økonomisk politik.</p>	<p>Lektie Læs afsnit 4.5.4 om økonomisk politik.</p> <p>Materialer til timen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sakse - Handouts til lektion 7 (placeret på bogens hjemmeside) Vælg fra viften, én pr gruppe - Handout til Vismandsspillet (placeret på bogens hjemmeside).

Vores samfund

	<p>- at eleverne lærer om forskellene på henholdsvis ekspansiv og kontraktiv finans- og pengepolitik samt strukturpolitik.</p>	<p>Derefter modtager eleverne handout til lektion 7 om Vismandsspillet - Der vil være en fælles intro til opgaven om Vismandsspillet. Læreren gennemgår kort Vismandsspillet på projektor, og herefter arbejder eleverne med de tre spørgsmål om finanspolitik, pengepolitik og strukturpolitik.</p> <p>Opsamling på opgaverne til Vismandsspillet samlet i klassen... hvis der er tid.</p>	
<p>8</p>	<p>Hvilke veje findes der til at skabe et bæredygtigt samfund?</p> <p>Formål</p> <ul style="list-style-type: none"> - at eleverne lærer om de tre forskellige løsningsparadigmer - at eleverne får styrket deres tro på deres egen handlekraft og mulighed for at imødegå klimakrisen. 	<p>Løsninger på klimakrisen! Et mindre projektarbejde der strækker sig over tre lektioner:</p> <p>Klassen deles i ni grupper, der får ansvaret for hvert sit perspektiv på løsninger:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Markedsløsning (tre grupper) • Grøn vækst – herunder strukturpolitik (tre grupper) • Vækstkritik (tre grupper) <p>Kort læreroplæg hvor miniprojektet præsenteres.</p> <p>Opgave: Løsninger! Giv et bud på, hvordan man konkret kan bidrage til at løse klimakrisen ud fra et af de tre perspektiver. Jeres produkt skal indeholde disse elementer:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Hvad er udfordringerne ved klimakrisen? 2. Skitser et bud på en konkret løsning inden for jeres perspektiv. 3. Vurder, hvordan løsningen kan afhjælpe udfordringerne ved klimakrisen. 	<p>Lektie Læs afsnit 4.6 Hvordan kan vi finde vej til et bæredygtigt samfund?</p>

Vores samfund

		<p>Produktkrav Lav en formidlende plakat, der beskriver jeres løsning i størrelsen A1. Plakaten skal indeholde</p> <ul style="list-style-type: none"> - empiriske, kvantitative data - teori fra forløbet - den skal målrettes målgruppen, som er klassekammeraterne. <p>Tid i grupperne til at arbejde med deres plakat.</p>	
9	<p>Løsninger på klimakrisen – arbejde i grupper</p> <p>Formål</p> <ul style="list-style-type: none"> - at eleverne arbejder selvstændigt og kreativt med processen. 	<p>Tid i grupperne til at arbejde med deres plakat.</p>	<p>Lektie Tre grupper har hver sin lektie til lektion 9</p> <ul style="list-style-type: none"> • Markedsløsning: Afsnit 4.6.1 • Grøn vækst: Afsnit 4.6.2 • Vækstkritik: Afsnit 4.6.3
10	<p>Løsninger på klimakrisen - fernisering</p> <p>Formål</p> <ul style="list-style-type: none"> - at eleverne øver deres evne til kort at fremlægge deres arbejde samt at give peer-to-peer feedback. 	<p>Fernisering: vi ser på løsninger</p> <p>Vi hænger plakaterne op i klasselokalet og går rundt og hører de forskellige gruppers bud på løsninger.</p> <p>Hver gruppe har en responsgruppe, der giver feedback på den fremlæggende gruppes pitch.</p> <p>Afrunding og evaluering af forløbet...</p>	<p>Lektie Ingen....</p> <p>Materiale til lektionen Gruppernes plakater printes og hænges op i lokalet.</p>